

Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı

Türkler, tarih boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde değişik adlarla birçok devlet kurmuşlar, bu devletler bünyesinde de o zamana göre dünyanın en güçlü ordularının meydana getirmişler ve yönetmişlerdir. Tarihte bilinen ilk düzenli ordu birliklerinin Büyük Hun İmparatoru Mete Han tarafından MÖ 209 yılında kurulmuş olduğu bilinmektedir. Bu tarih aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetlerinin temelini oluşturan Kara Kuvvetlerinin de kuruluş tarihi olarak kabul edilmekte ve kutlanmaktadır. Büyük Hun İmparatorluğu'nun ordu mevcudunun üçte ikisi atlı, üçte biri de yaya olarak kurulmuş ve günümüzdeki düzenli orduda gördüğümüz manga, bölük, tabur ve tümene benzeyen onlar, yüzler, binler, on binler şeklinde teşkilatlanmaya gidilmiştir. İlk defa Mete Han zamanında onlu teşkilat tespit edilerek imparatorluk 24 komutanlık bölgesine ayrılmış ve her bölgede 12.000 atlıdan oluşan birlikler kurulmuştur. Tamamı süvarilerden oluşan bu kuvvete tornan (tümen) adı verilmiş, tümenler binlere, yüzlere ve onlara ayrılmıştır. Türk Kara Kuvvetleri teşkilatı, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan oldukça geniş bir alanda ve uzun tarihî süreç içinde birtakım değişiklikler yaşamış, birçok Türk devletiyle tarih sayfalarına altın harflerle yazılmış önemli askerî basanlar kazanmıştır. Türk Kara Kuvvetleri, kazandığı önemli başarılarla rağmen Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti ve İtilaf devletleri arasında imzalanmış olan Mondros Mütarekesi ile silahlarını bırakmak zorunda kalmıştır. Mondros Mütarekesi sonrası Türk birlikleri, İtilaf devletleri tarafından küçültülmüş ve askerlerin terhis edilmesi sebebiyle Kara Kuvvetlerinin mevcudu 50.000'e kadar düşürülmüştür. 2 Ocak 1919 tarihinde ise İstanbul'daki Genelkurmay Başkanlığı, mevcuda bakmadan Kara Kuvvetlerinin teşkilatını dokuz kolordu, yirmi tümen hâlinde yeniden düzenlemiştir. Bu gelişmeler yanında vatan topraklarının stratejik birçok bölgesi İtilaf devletleri tarafından işgal edilmiştir. Bu işgaller 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlar tarafından işgaliyle yeni bir boyut kazanmış, 19 Mayıs'ta Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla da Millî Mücadele başlamıştır. Millî Mücadele, Kuvayimillîye olarak adlandırılan ve işgalcilere karşı direnmek için millî dava etrafında birleşen ve çok geçmeden de ülke çapında teşkil edilmiş olan kuvvetlerle başlamıştır. Kuvayimillîyenin, silah ve malzeme bakımından gayet iyi donatılmış olan düzenli düşman kuvvetlerine karşı uzun zaman karşı koyması beklenmemiştir. Bu olumsuz şartlara rağmen Kuvayimillîye, Batı Anadolu'daki düzenli ordu birliklerinin destek ve himayesiyle Yunanlara karşı önemli basanlar kazanmıştır. Bu basanlar, işgal altındaki Türk halkının moralini ve direncini artırmıştır. İzmir'in işgalinden 1920 yılının ortalarına kadar Yunanlar karşısındaki en büyük engel yine Kuvayimillîye olmuştur. Türk Kara Kuvvetlerinin 1920 ve daha sonraki yıllardaki teşkilatı, önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. 23 Nisan 1920'de Ankara'da TBMM'nin açılması ve hemen sonrasında 2 Mayıs 1920'de bağımsız ve yalnızca Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olan bir Erkanı harbiye (Genelkurmay) teşkil edilmesi, Kara Kuvvetlerinin yeni bir dönem içine girmesine sebep olmuştur. Bu tarihten itibaren Başkomutanlık yetkisi Büyük Millet Meclisi adına Erkânı harbiye tarafından, tüm silahlı kuvvetlerin ikmal işleri de Müdafaa-i Milliye Vekâleti (Millî Savunma Bakanlığı) tarafından yürütülmüştür. 1920 yılında Türk Kara Kuvvetleri sekiz kolordu hâlinde 20 piyade tümeninden oluşmuştur. Kolordular iki ila üçer tümendenden, tümenler ise üç piyade, bir topçu alayı ile bir kısım bağılı birliklerden meydana gelmiştir. Kolordularda birer topçu ve süvari alayı ile bağılı birlikler de yer almıştır. Bu kuvvetler o günkü şartlara göre üç bölgede yoğunlaşmıştır. Zamanla bu bölgelerde cephe komutanlıkları teşkil edilmiş ve istilacı devletlere karşı mücadele verilmiştir. Bu cephele; Doğu Cephesi, Güney Cephesi ve Batı Cephesi'dir. Doğu Cephesi'nde Ermeniler, Güney Cephesi'nde Fransız ve Ermeniler, Batı Cephesi'nde ise Yunanlara karşı savaşmıştır. Doğu Cephesi'nde harekâtın zaferle sonuçlanmasından sonra bu cephedeki kuvvetlerden iki tümenin ve bir hayli silahın, özellikle de topların Batı Cephesi'ne gönderilmesi suretiyle cephenin ikmali ve takviyesi sağlanmıştır. Doğu Cephesi'nde olduğu gibi Güney Cephesi'nden de bazı Türk birlikleri Batı Cephesi'ne kaydırılmıştır. 1921 yılında Kara

Kuvvetleri teşkilatında önemli değişiklikler olmamış; ancak Doğu ve Güney Cepheleri'nin durumlarının gereklerine göre düzenlemeler yapılmıştır. Batı Cephesi'nde taktik amaçlı muharebeler 24 Ekim 1920'de yapılan ve başarısızlıkla sonuçlanan Gediz Taarruzu ile yeni bir safhaya girmiştir. Bu tarihten sonra Yunanlarla daha etkili mücadele edebilmek amacıyla düzenli ordu kurma çalışmalarına hız verilmiştir. Zamanla Kuvayı milliye tasfiye edilmiş ve Yunanlara karşı iki başlı olarak yürütülen Millî Mücadele, artık tek elden yürütülür hâle gelmiştir. Düzenli ordunun tam manasıyla kurulmasından sonra Yunanlara karşı artık daha büyük muharebeler vermeye başlanmıştır. Başkomutanlığın 19 Kasım 1921 tarihli emriyle Batı Cephesi Komutanlığı, I.Ordu, 2. Ordu, 3. Kolordu ve Kocaeli Grubu hâlinde yeniden teşkil edilmiştir. Bu düzenlemeye göre; I. Ordu kuruluşuna, I. ve 4. Kolordular ile 5. Süvari Kolordusu, Bağımsız 6. ve 14. Piyade Tümenleri, 2. Ordu kuruluşuna da 2. Kolordu, Bağımsız 8., 16. ve 17. Piyade Tümenleriyle I. Süvari Tümeni dâhil edilmişlerdir. 1922 yılında da Kara Kuvvetlerinin teşkilat yapısında önemli değişiklikler olmamıştır. Genellikle 1921' deki üçlü esasa dayanan teşkilat ve kuruluş korunmuş olup 1922 yılında daha çok Batı Cephesi Komutanlığı kuruluşunda bazı değişikliklere gidilmiştir. Batı Cephesi'nde 19 Kasım 1921'de 2. Ordunun teşkiliyle tespit edilen kuruluş, Şubat 1922'ye kadar genel itibariyle aynen korunmuştur. Bu ay içerisinde yapılan bir değişiklikte doğrudan doğruya Batı Cephesi Komutanlığına bağlı bulunan 3. Kolordu ve 22 Mart'ta Başkomutanlık emriyle teşkil edilen 6. Kolordu, 2. Ordu Komutanlığına bağlanmışlardır. Bu durumun Temmuz 1922'ye kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. 1 Ağustos 1922'de Batı Cephesi Komutanlığı, 23 piyade ve beş süvari tümeninden ibaret 200.000 mevcutlu bir kuvvetle iki ordu hâlinde teşkilatlandırılmıştır. 1923 yılına gelindiğinde Kara Kuvvetlerinin üçlü sisteme dayanan teşkilat, kuruluş ve konuşunu, 30 Ağustos 1922'de kazanılan "Büyük Zafer" ve 11 Ekim 1922'de İtilaf devletleriyle imzalanan Mudanya Mütarekesi'ni izleyen tarihlerdeki bazı değişiklik ve gelişmelerden sonra 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'na kadar koruduğu görülmektedir. Başkomutanlık, Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla kesin barışın sağlanması üzerine İzmir'in Yunan işgalinden sonra burada görevlerine devam eden Genelkurmay ve Batı Cephesi Komutanlığı karargâhlarının Ankara'ya intikalini emretmiştir. Bu emir üzerine Ankara'ya trenle hareket eden her iki karargâh, 29 Temmuz 1923'te burada görevlerine başlamışlardır. Bundan sonra Türk Kara Kuvvetleri teşkilat yapısında barışa dönüş hazırlıkları başlamıştır. İstiklal Harbi boyunca birçok değişikliğe uğrayan Türk Kara Kuvvetleri teşkilatı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra mevcudu bütçeye yük olmayacak; fakat, ordu yapısını ve gücünü sarsmayarak askerî eğitim ve öğretimi temin edebilecek ve hatta yükseltecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda Genelkurmay Başkanlığı tarafından 5 Ağustos 1923 tarihli "Hazar Kuruluş ve Konuş Projesi" hazırlanmış ve uygulamaya konmuştur. Genelkurmay Başkanlığının 30 Ağustos 1923 tarihli emriyle Batı Cephesi Komutanlığı, 1 Eylül 1923 tarihinden itibaren kaldırılmıştır. 5 Ağustos 1923 tarihli "Hazar Kuruluş ve Konuş Projesi" gereğince Türk Kara Kuvvetleri; üç ordu müfettişliği, dokuz kolordu, 18 piyade tümeni, üç süvari tümeni ile İzmir, Çatalca, Erzurum ve Kars Müstahkem Mevkilerinden teşkil edilmiştir. 1 Kasım 1923 tarihine kadar devam eden intikal döneminde yapılan bu teşkilatlanma, günümüzdeki Kara Kuvvetlerinin temelini teşkil etmiştir. 1923-1939 döneminde Kara Kuvvetlerinin teşkilat yapısı şöyle şekillenmiştir: Karargâhı Ankara'da olan I. Ordu Müfettişliği 2., 3. ve 4. Kolordulardan teşkil edilmiştir. Karargâhı Balıkesir'de bulunan 2. Kolordunun kuruluşunda Edremit'teki 4. Tümen ve Bursa'daki 1. Tümen; karargâhı İstanbul'da bulunan 3. Kolordunun kuruluşunda İstanbul'daki I. Tümen ve Çorlu'daki 6. Tümen; karargâhı Eskişehir'de bulunan 4. Kolordunun kuruluşunda Ankara'da bulunan 8. Tümen ve İzmit'teki 23. Tümen yer almıştır. Bağımsız 2. Tümen de Kırklareli'nde konuşlandırılmıştır. Karargâhı Konya'da olan 2. Ordu Müfettişliği I., 5. ve 6. Kolordulardan teşkil edilmiştir. Karargâhı Afyonkarahisar'da bulunan I. Kolordunun kuruluşunda Manisa'daki 16'ncı Tümen, İzmir'deki 57. Tümen ve Muğla'daki I. Dağ Tugayı; karargâhı Konya'da bulunan 5. Kolordunun kuruluşunda Konya'daki 5'inci Tümen ve Isparta'daki 6. Tümen; karargâhı Kayseri'de bulunan 6. Kolordunun kuruluşunda

Adana'daki 7. Tümen, Niğde'deki 41. Tümen ve İslahiye'deki 39. Dağ Tugayı yer almıştır. Karargâhı başlangıçta Diyarbakır'da olup daha sonra Erzincan'a intikal eden 3. Ordu Müfettişliği 7., 8. ve 9. Kolordulardan teşkil edilmiştir. Karargâhı Diyarbakır'da bulunan 7. Kolordunun kuruluşunda Siirt'teki 2. Tümen ve Elazığ'daki 17. Tümen; karargâhı Tokat'ta bulunan 8. Kolordunun kuruluşunda Sivas'taki 12. Tümen ve Samsun'daki 15. Tümen; karargâhı Erzurum'da bulunan 9. Kolordunun kuruluşunda Erzincan'daki 3. Tümen ve Sarıkamış'taki 9. Tümen bulunurken, Bağımsız I. Süvari Tümeni Ağrı'da ve 14. Süvari Tümeni Şanlıurfa'da konuşlandırılmış, 1934 yılında da İstanbul Komutanlığı teşkil edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkma ihtimalinin belirmesi üzerine Kara Kuvvetleri "4'üncü İkmal Planı" kapsamında 14 kolordu, bir süvari kolordusu ve bir zırhlı tugaydan oluşturulmuştur. Ordu müfettişlikleri, ordu komutanlıklarına dönüştürülmüş ve Kara Kuvvetleri üç ordu komutanlığından meydana gelmiştir. Savaş sonrası da Kara Kuvvetleri üç ordu komutanlığı ve sekiz kolordudan teşkil edilmiştir. 1 Temmuz 1949 tarihinde Ankara'da, Kara Kuvvetlerinin kullanılışı, teşkilatı, eğitimi, ikmali, sevk ve idaresi ile yükümlü olarak Kâra Kuvvetleri Komutanlığı kurulmuştur. Bu tarihe kadar birlikler harekât ve eğitim yönünden Genelkurmay Başkanlığına, personel ve lojistik destek bakımından Millî Savunma Bakanlığına bağlı olarak görev yapmışlardır.

BAKANLIK

KAYNAKÇA

BAL, Rıdvan, "Millî Mücadele'de Süvariler", **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, Ağustos 2007, Sayı 10.

Kuruluşunun 2184'üncü Yılında Türk Kara Kuvvetleri, KKK Basımevi, Ankara 1975.

Türk Genelkurmay Başkanlığının Özet Tarihçesi, Gnkur. Basımevi, Ankara 1966.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920), II nci Cilt 2 nci Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonraki Harekât, II nci Cilt, 5 nci Kısım 2 nci Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1973.

Türk İstiklal Harbi Doğu Cephesi (1919-1921), III ncü Cilt, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1995.

Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi, IV ncü Cilt (15 Mayıs 1919-20 Ekim 1921), Gnkur. Basımevi, Ankara 1966.

Türk Kara Kuvvetleri Tarihi, KKK Basımevi, Ankara 1996.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi TBMM Hükümeti Dönemi (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923), IV ncü Cilt, I nci Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-kara-kuvvetleri-komutanligi/?pdf=3311> adresinden erişilmiştir